

Daniel Goleman

Zöld út a jövőbe

Bezegh András könyvismertetése*

„*A radikális transzparencia gondolata első alkalommal egy szakmai megbeszélésen vetődött fel 2008. április 1-jén délután 3:43 perckor, a Shattuck Avenue-n, Berkeley egyik közismert főútvonalán egy sushiétterem feletti irodában, amely egykor egy lézeres kezeléssel foglalkozó bőrgyógyászkozmetológusé volt*” – kezdődik a könyv hetedik fejezete, amit a felesleges részletekkel túlszűfolt mondat okán akár valamely neves krimiszerzőnek is tulajdoníthatnának, magát az írást pedig bűnügyi történetnek. De ez nem krimi, legalábbis nem az eredeti értelmében. Az idézett mondatot nem csak azért kell kiemelni, mert sajátos stílusjegyeket visel, hanem mert az egész történet kulcskifejezése szintén szerepel az inkriminált mondatban. Ez pedig a „radikális transzparencia”, az alapvető átláthatóság. Valójában erről szól az egész könyv.

Igazságtalan lenne azt állítani, hogy a szerzőt az unokájának vásárolt és soha neki át nem adott sárga játékautó ihlette az írásra, de mégis ezt választotta kiindulópontként ennek a riportkönyvnek a megírásához. Mert ez a könyv valójában riportok, beszélgetések gyűjteménye. A szerző ugyanis nem ért ahhoz, amiről ír, de nagyon akart írni arról, amit a fejébe vett, és könnyedén utat talált a szakma legkiválóbbjaihoz.

Hogyan? Úgy, hogy világhírű. Ő az „érzelmi intelligencia” fogalmának egyik megalkotója, kitalálója, magyarázója, kutatója és első számú népszerűsítője. 1995-ben megjelent és azóta több mint ötmillió példányban eladott *Az érzelmi intelligencia – miért jelent többet, mint az IQ?* (Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ) című könyvével trónfosztotta a magas IQ-t mint a sikerhez vezető kulcsot, és helyébe az érzelmi intelligenciát ültette. Ez tömény pszichológia, és ez az, amihez Daniel Goleman ért, ezt tanulta a Harvard Egyetemen, ahol doktorált is. Jelenleg a New Jersey-beli Rutgers Egyetem Alkalmazott pszichológia tanszékének tanszékvezető professzora.

Azon kívül, hogy Goleman ért a pszichológiához, még egy valamihez nagyon ért: ez az írás. Ezt a készségét a The New York Times-nál, ahol köztudomásúan nem amatőrök dolgoznak, tudományos újságíróként gyakorolhatta. Azt írják róla, hogy a kutató precíz és tiszta gondolkodása párosul a világos kifejezőkészséggel, és párosul azzal a rendkívül ritka készséggel, amellyel még a leglaposabb témát is képes lebilincselően bemutatni. Írt könyvet (Primal Leadership: Realizing the Power of Emotional

* Dr. Bezegh András docens, a Budapesti Corvinus Egyetem Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszékének munkatársa.

Intelligence, Harvard Business School Press, 2002) üzletembereknek, vagy inkább menedzsereknek, melyben szintén újat alkotott, bár az csak egy kifejezés: „ráhangolódó vezetés” (resonant leadership). Könyvét mégis úgy jegyzik, mint ami megváltoztatta vezetők és vezetettek viszonyát, a munkahelyek atmoszféráját. Két szerzőtársa segítette a megírásban, valójában beszélgetéseket jegyzett le. Ez a forma jelenik meg ismét, de beszélgetőpartnerei jóval nagyobb számban vannak. Róluk rendre felsorolja kicsodák-micsodák és milyen híres tudósok vagy nagyon nagy és híres vállalatnál vezetők, vagy ha egyik sem, kivételesen elkötelezett környezetvédőkként mutatja be őket. A „lenyűgözésnek” mégsem ez a forrása, hanem a világosan bemutatott érdekes esetek és a következtetésekhez vezető tiszta gondolatsorok.

Goleman ott kezdi gondolatmenetét, hogy megvizsgálja, mi lehet az oka a megannyi környezet- és egészségkárosító hatásnak, miért tesszük tönkre jelenünket és különösen a jövőnket. Különböző lehetséges válaszokat ad. Az egyik valahogy így hangzik: nem tudták jó szándékú őseink a XX. században... Nem vádaskodik, nem keres bűnösöket, a jelen helyzetet az ártatlan és tudatlan korszak termékeként mutatja be. Ami persze nem igaz, vagy csak részben igaz, hiszen tudjuk, sokszor a nemtörődömség, még többször a kapzsiság következménye a bizonytalan jelen és aláaknázott jövő, amely várakozásra, tétlenségre készít sokakat, „*úgysincs mit tenni*”, „*majd ha mások is*” vagy „*már késő*” kifogással.

A másik Goleman-i válasz: nem tudjuk mi sem a XXI. században azt, hogy mi az, ami jó, és mi az, ami nem. Ennek a fajta tudásnak fontos szerepe lenne az információ-visszacsatoláson alapuló környezeti szabályozásban. Mi ez? Abból, ahogy például Kerekes Sándor professzor tanítja a rendre egyre fejlettebb szabályozási módokat, tudható, hogy a kezdeti „command and control” típusú, magyarul direkt szabályozásnak nevezett megoldást mára felváltotta a gazdasági eszközökkel történő szabályozás. Míg az előbbi esetében a környezeti rosszakat egyszerűen megbüntették, utóbbinál a rosszakat gazdaságilag hozták hátrányos helyzetbe vagy a környezeti jókat előnyösbe. Ez a két domináns megoldás. Azonban létezik a harmadik, ma a legjobbnak tekintett, mely szerint a piaci információ játssza a fő szerepet, és a fogyasztó vásárlásával jutalmaz, a vásárlás elhagyásával büntet. Vagyis, ha valamiért nekünk fogyasztóknak hiányosak az információink, ez a megoldás nem működik.

Mi mindent kell(ene) a fogyasztónak-vásárlónak tudnia-tennie a bölcs „zöld” döntés meghozatalához? Ezen a téren nyújt a könyv rengeteget.

Mindenekelőtt ki kell fejlesztenünk az „ökológiai intelligenciát”, nem csak azért, hogy megkülönböztethessük zöldben az igazit és a hamisat, hanem hogy megértsük az ember és a természet viszonyát a legkülönbözőbb természet- és társadalomtudományok aspektusaiból, meglátva a rész és az egész szemléletéből fakadó különbözőségeket és azonosságokat, a termé-

szeti rendszerek hierarchiáját. *„Csak egy ilyen, mindent felölelő érzékenység teszi lehetővé, hogy meglássuk saját cselekedeteink bolygónkra, egészségünkre és a társadalmi rendszerekre gyakorolt rejtett hatásait”* – írja.

Az embernek nincs olyan szerve, amely a mai környezeti ártalmak érzékelésére alkalmassá tenné. Évmilliók fejlődése lehetővé tette számos veszély közvetlen észlelését fények, hangok vagy szagok útján. Saját eredeti szakterületére vezet vissza a tudós-riporter-író, amikor ennek kapcsán a félelmek kialakulását magyarázza, vagy azt, hogy miért nem reagálunk kellőképpen az éghajlatváltozás fenyegetésére. A civilizáció nem csak felgyorsított bizonyos változásokat, de érzéketlenné is tette az embert számos változás észlelésére. Ugyanakkor, érvelése szerint, nem csak új eszközöket kell bevetni ahhoz, hogy megismerjük a környezetre kifejtett káros hatásainkat, hanem más, esetleg elfeledett, intelligens viselkedésformákat is szükséges újraalkalmazni. Van mit tanulnunk például a hangyáktól, ez pedig az együttműködőkészség.

Szinte tankönyvi részletességű magyarázat található itt az életciklus-elemzés elméletéről, menetéről és buktatóiról. Az életciklus-elemzést nevezik „bölcstől a sírig” megközelítésnek is, mert ebben a tartományban vizsgálja a környezeti hatásokat. Ez az a tudományos módszer, amely olyan mennyiségű információt képes termékek vagy szolgáltatások környezeti jellegzetességeiről biztosítani, ami viszont a legtöbb laikus számára nehezen kezelhető. Mert mit kezd olyan adattal, mint például bizonyos napolajak károsak bizonyos korallfajtákra? Ez buktató, de van megoldás. Független és részrehajlástól mentes, nagy szakértelemmel bíró szervezetek értékeljék és összesítsék a vizsgálatok eredményeit.

Például a GoodGuide. Ez egy szervezet és egy honlap, amely a vásárlói döntések megkönnyítésére értékeli, osztályozza, összehasonlítja a termékeket és szolgáltatásokat. Ez lenne a megközelítés a radikális transzparenciához, olyan piachoz, ahol mindenki mindent tudhat. Jelszavuk: az embereknek van joguk tudni, hogy mi kerül beléjük, rájuk vagy köréjük. <http://www.goodguide.com/> – meg lehet nézni, ki lehet próbálni! Kitalálója-működtetője dr. Dara O'Rourke, az ipari ökológia professzora, aki a globális beszállítói hálózatokat tanulmányozta, különösen környezeti, egészségügyi és társadalmi hatásait. Sok bekezdésnyi, vele folytatott beszélgetés olvasható a könyv oldalain.

Szinte természetes, hogy ez a legkorszerűbb megközelítés a legkorszerűbb közegben jelenik meg: az interneten. A szemlélet – a radikális transzparencia – a globális médiummal kombinálva hivatott leküzdeni azt a piaci hiányosságot, aminek felismeréséért Joseph E. Stiglitz lassan egy évtizede Nobel-díjat kapott, és amit szaknyelven információs aszimmetriának neveznek. Kicsit egyszerűbben arról van szó, hogy a fogyasztó nem azt tudja, amit a gyártó vagy a kereskedő, mert nincs szakértelme hozzá, vagy nem kap információt, titkolóznak, vagy esetleg komoly erőfeszíté-

sekkel félrevezetik. Hogy a GoodGuide és a hozzá hasonlók sikerrel járjanak, mindannyiunk érdeke: mint fogyasztóknak, képeseknek kell lennünk a helyes vásárlási döntésekre.

Ha ez az írás egy egyetemi hallgató szakdolgozata lenne, néhány más kérdést is óhatatlanul fel kellene tennem. Milyen legyen a cím? A könyv eredeti címe szó szerinti fordításban: „*Az ökológiai intelligencia*” – megtoldva egy nehezen fordítható alcímmel (How Knowing the Hidden Impacts of What We Buy Can Change Everything). Ehelyett lett az ismert magyar nyelvű címe (Zöld út a jövőbe). Véleményem szerint ilyen, kicsit bulvárosan semmitmondó cím helyett sokkal kifejezőbb lett volna a főcímet egyszerűen tükörfordítani. Ez így kiváló utalás lett volna Goleman korábbi munkáira is.

Ez a könyv minimális késéssel jelent meg az eredeti angol nyelvű kiadáshoz képest, ami a kiadó Nyitott Könyvműhely és a fordító Mirnics Zsuzsanna igyekezetét dicséri. Kivitelezése gondos, kellemesen lehet olvasni, tipográfiája, borítója ízléses.

A fordítás sietségét jelzi viszont az a következetlenség, amellyel például egyazon szervezet neve több különböző formában – értsd: különböző fordításban – jelent meg a szövegben. Nem került el a fordító a mai magyarban mesterkéltnek tűnő, átlag feletti előfordulási számú „mindazonáltal” használatát. Tekintve, hogy nem ismerem eredetiben a szöveget, nem róhatom fel a fordítónak a sok-sok kémiai pontatlanságot, de azt látom, hogy vagy ő, vagy a szerző nem áll a vegytani ismeretek csúcán, lehet, hogy egyikük sem. Egyébként fontos megjegyezni, hogy a fordítás stílusa jó, gördülékeny.

Goleman szereplői közül többeket mint ipari ökológusokat szólaltat meg, ami szívemet melengető jó reklám ennek a kifejezésnek és szakmának egyaránt. De azt be kell vallani, hogy amit az egyébként kiváló ipari ökológusok e könyv szerint tesznek-mondanak, az nem ipari ökológia. Tény, hogy a sokat emlegetett életciklus szemlélet, a természet körfolyamatainak mintázása mellett, ami alapvető az ipari ökológiában, a radikális transzparencia nem tartozik e tudományterülethez. Pontosabban eddig nem tartozott. Könnyen előfordulhat, hogy az eddig anyag- és energiaáramokkal és lehetséges körkörösé alakításuk vizsgálatával foglalatokódó ipari ökológia tudománya kiegészül az információáramokkal is. Ez a zárt ciklusba szervezés a „bölcstől a bölcsőig” szemlélet, és hasonló címen ismeretes egy másik remek könyv is, ami viszont tiszta ipari ökológia.

Talán szakmai ártalom az is, hogy alaposan nézem a jegyzeteknél található szakirodalmi hivatkozásokat. Mivel néhány *Journal of Industrial Ecology* folyóirat büszke tulajdonosa vagyok, így a hivatkozások egy részét eredetiben is megpróbáltam elolvasni. Amiknek nekifutottam, egyiket sem találtam a megadott helyeken. Ilyesmiért hallgatóknak nem enyhe dorgálás járna.

A könyv tézise pedig, miszerint a radikális transzparencia révén a fogyasztók képesekké válnak bölcsebben-zöldebben vásárolni, ami úgy alakítja át az üzleti világot, hogy a versenyelőnyt az egészség- és környezettudatosság jelenti majd, nem értékelhető, csak kívánható, saját magunknak, gyermekeinknek, unokáinknak.

És ahogy a bírálatok végére szoktam írni: kritikai megjegyzéseim semmit nem vonnak le a mű értékeiből. Ez sosem volt őszintébb, mint most, Daniel Goleman könyve esetén. Sőt, nyugodt szívvel ajánlom bárkinek, sokaknak pedig kötelező olvasmányként írnám elő. Daniel Goleman: jeles. (*Zöld út a jövőbe – A tudatos vásárlás mindent megváltoztathat*; Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2009, 276 oldal)